

דרכי החיזוק

ארבעה צריכים חיזוק (ברכות לב:) – שיתחזק אדם בהם תמיד בכל כחו (רש"י)

68

שיחה ממרן הגאון רבי גרשון אדלשטיין שליט"א • פרשת וילך – שבת שובה תשע"ג

קבועה, אזי הרגל נעשה טבע וכבר אינו שוכח את אימת הדין, כי לימוד המוסר מעורר כל הזמן ומוזכיר את היראה, ועל ידי זה האדם עולה ועולה במעלות העליונות שכתב רבינו יונה בשערי תשובה (ג, יז) שיש בהם הרבה מדרגות.

וכשאדם מתעלה הוא לא מרגיש את ההתעלות, וכמו אדם בריא שאינו מרגיש שהוא בריא, כי אדם חולה יש לו כאבים ואין לו כוח, ויש הרבה דברים שמזכירים לו שהוא חש שלא בטוב, אבל אדם בריא אינו מרגיש שיש לו בריאות, ורק כשמנסה לעשות פעולות הוא רואה שיש לו כוחות, אבל באופן כללי אינו מרגיש כלום, וכך גם בבריאות הנפש יש הרבה מעלות שהאדם אינו מרגיש בהם, אבל במשך הזמן זה מתפתח ומתפתח אצלו מבלי להרגיש, ופתאום אנשים רואים שהוא אדם אחר לגמרי, ונעשה בעל מדרגה כזה שלא היה אף פעם.

ויש גם הרבה בעלי מדרגה נסתרים שלא רואים עליהם את מעלותיהם הנסתרות בפנימיות הנפש, והחובות הלבבות (שער הביטחון פ"ד) כתב כי השכר הגדול ביותר בעולם הבא הוא הטוב הצפון, והקב"ה גומל בשכר הצפון עבור העבודה הצפונה, היינו המעלות העליונות שבתוך לבו של האדם, מידות טובות ויראת שמים, ואותם בעלי מדרגה נסתרים ניכר עליהם שיש להם הנהגה נעימה מאד, אבל אי אפשר להכיר עליהם עד כמה היא מדרגתם הצפונה, ורק גדולי עולם ידעו להכיר על האדם את מדרגתו הפנימית.

ומכל מקום כשיש לאדם קביעות יומית בספרי המוסר, הוא מתעלה ומתעלה, ואינו מרגיש כלל שהוא מתעלה, ודבר זה נובע גם ממידת הענווה שאינו מרגיש חשיבות במעלות שיש לו, מפני שהוא מרגיש כי זהו פשוט, ומה החידוש שהוא מתנהג ככה, הרי הוא חייב לעשות כן ואם לא יעשה יהיה פושע, וכי יש חשיבות במה שאינו פושע? – ועל ידי הקביעות בספרי המוסר זוכרים ולא שוכחים את אימת הדין.

ובאמת יש דבר שחשוב מאד לדעת כיצד אפשר לזכות בדין. הנה בוודאי שככל ששמים לב יותר להתבונן, כך מרגישים יותר את אימת הדין, וידוע מגדולי הדורות שככל שהתקרב יום הדין הרגישו יותר את אימת הדין, ולא היה זה כמו חיקוי או הצגה, אלא ראו והרגישו עליהם שהחרדה היא באמת בפנימיות הלב, אבל יחד עם זה צריכים להיזהר שלא להיכנס בעצבות וחוסר שמחה, כי העצבות והייאוש זהו יצר הרע שמזיק מאד.

ויכולים אנו לקבל שמחה ולהתחזק ממה שכתב רבינו יונה בדרך השלישית (ב, ז) מהדרכים המעוררות לתשובה, "כאשר ישמע מוסר החכמים והמוכיחים יקשיב וישמע וייכנע ויחזור בתשובה, ויקבל בלבו כל דברי התוכחות, ושלא יגרע דבר מדבריהם. והנה האיש הזה ברגע קטן יצא מאפלה לאור גדול, כי עת אשר יאזין ויסקיח ולבבו יבין ושב ויקבל ביום שמעו דברי המוכיח, ויקיים עליו להיותו עושה ככל אשר יורוהו תופשי התורה מן היום ההוא ומעלה, להיזהר כאשר יזהירו וידעי בינה לעתים, עלתה בידו התשובה ונהפך לאיש אחר", עכ"ד.

ולימד לנו רבינו יונה שאם יש לאדם קביעות לשמוע דברי מוסר מפי החכמים והמוכיחים, ויש לו מוכיחים שמחנכים אותו בקביעות לתורה ולמצוות, כפי שהיה פעם בכל עיר ועיר "מגידי" שהיו מעוררים את הציבור ליראת שמים ולמידות טובות, אם הוא מחליט לשמוע בקביעות את דברי המוכיח ולקיים את כל אשר יאמר לו, אזי על ידי קבלה זו הוא נעשה בעל תשובה גמור ברגע אחד, וכבר מעכשיו כל החטאים נמחקים, ונעשה נקי מחטא.

ויתירה מכך כתב רבינו יונה שם, "ומעת אשר קיבל כזאת במחשבתו וגמר עליו ככה בלבבו, קנה לנפשו זכות ושכר על כל המצוות והמוסרים, ואשריו כי צדק נפשו בשעה קלה", והיינו שלא רק החטאים נמחקים לו, אלא כבר מעכשיו יש לו את הזכויות של כל המעשים הטובים שהוא עתיד לקיים, ויש לו מעכשיו את הקדושה ואת הסייעתא דשמיא כאילו שכר קיים את אותם המעשים הטובים, מפני שהוא נמצא כבר עכשיו בדרך שתביא אותו לקיום כל המצוות והמעשים הטובים.

בדרך הטבע היה צריך להיות שבחודש אלול ככל שמתקרבים לראש השנה, ירגישו יותר את החרדה ואימת הדין, וכמו שאם יש לאדם משפט אצל שופט בשר ודם, משפט של הפסד ממון או חשש שיצטרך לישב בבית הסוהר כמה ימים, הרי הוא לא נח ומחפש כל הזמן עצות כיצד לזכות במשפט, וככל שעובר הזמן ומתקרב המשפט הוא עומד יותר בקשר עם העורך דין, ומדבר עימו מה אפשר לטעון וכיצד אפשר להוכיח את צדקתו, וככל שיותר קרובים למשפט הראש עובד יותר ברצינות, ועסוקים יותר למצוא זכויות כדי לזכות במשפט.

וכך גם בחודש אלול, שבתחילת החודש כבר מרגישים קצת את אימת הדין, ומתחזקים בתורה בתפילה ובמוסר, היה צריך להיות מצד השכל שככל שמתקרבים ליום הדין יעסקו יותר בחיזוק, אבל למעשה המציאות אינה כך, ולהיפך, החיזוק נחלש במשך הזמן, ואין זה דבר חדש אלא מאז ומתמיד היה כך, וכפי שראיתי למרן המשגיח בספר 'אור יחזקאלי' שכתב גם כן כי הוא רואה שבתחילת חודש אלול יש התעוררות בישיבה וכעבור כמה ימים החיזוק יורד ונחלש, והוא ההיפך ממה שהיה צריך להיות לפי השכל.

והעניין בזה מפני שיש באדם שני כוחות, הטבע והשכל, הטבע הוא היצר הרע, ומצד טבע הגוף אדם אוהב את המנוחה ורוצה לעשות מה שמתחשק, ולא להתאמץ לעשות דברים נגד החשק, וגם בענייני העולם, הטבע מתגבר כנגד השכל, וכפי שראיתי בעיני אחד שהיה חולה סוכר, שהסוכר מסוכן עבורו ומקצר את החיים, ואף על פי כן החזיק בכיסו קוביות סוכר, ושאלו אותו, הרי אתה חולה סוכר, ואמר כי אלו הם קוביות ולא סוכר דק... ככה טבע הגוף מפתה ומתגבר על השכל, וגם בענייני יראת שמים, היצר הרע שהוא טבע הגוף מתגבר כנגד השכל.

וידוע מה שכתב הגאון רבי ישראל סלנטר זצ"ל באיגרת המוסר כי ישנם שני יצרי הרע, האחד הוא יצר הרע מצד טבע הגוף, שהאדם מטבעו אוהב את המנוחה ואינו רוצה להתאמץ, ויש עוד יצר הרע של כוחות הטומאה, שהאדם נמשך לחטא מצד כוחות הטומאה, לא מפני שהטבע מושך לזה, אלא הוא רוצה לעשות כן מפני שזה חטא, וכמו שהובא בגמרא בסוף נדרים הפסוק (משלי ט, יז) "מים גנובים ימתקו", והיינו שהחשק לעשות חטא הוא רק מצד האיסור שבו, ואם לא היה אסור, לא היה רוצה את זה.

וכתוב בנפש החיים (א, ו) כי לפני חטא עץ הדעת, היצר הרע היה מפתה את האדם מבחוץ, מפני שאדם הראשון וחווה היה להם ברור שהחטא הוא כמו איבוד עצמו לדעת, וכמו שמפחדים להכניס את היד לתוך האש כך פחדו מן החטא, ולכך הוצרך הנחש לבוא מבחוץ לפתות את חווה, ולא היה לה חשק בעצמה לזה רק על ידי שהנחש פיתה אותה, אבל לאחר החטא נכנס היצר הרע בתוך האדם עצמו, ונעשה כמו טבע שני, שמרגיש כאילו הוא בעצמו רוצה את החטא, ואינו מרגיש שהיצר הרע הוא זה שמפתה אותו.

ואמרו חז"ל (ב"ב טז, א) כי היצר הרע הוא השטן והוא מלאך המוות, יורד ומתעה ועולה ומרגיז נוטל רשות ונוטל נשמה, והיינו שבתחילה היצר מסית ומפתה את האדם לחטוא, ואחר כך עולה ומקטרג עליו בבית דין של מעלה, ולבסוף יורד ליטול את נשמתו, וצריך להיות בעל שכל להרגיש מה היצר הרע אומר לי ומה הנשמה רוצה ממני. לכן בחודש אלול בתחילה יש התעוררות והתחזקות בכל הדברים הצריכים חיזוק, אבל לאחר כמה ימים החיזוק נחלש, מפני שטבע הגוף מתגבר על השכל ומשכיח את אימת הדין.

והעצה לזכור ולא לשכוח היא על ידי קביעות יומית בספרי המוסר, כי האדם מעצמו אינו יכול לזכור, מפני שטבע הגוף מושך אותו, והוא ממותה ומרגיש שהוא רוצה את הבטלה, אבל מי שלומד מוסר בקביעות דבר יום ביומו, בזמן קבוע, במקום קבוע ובספר קבוע, עם תוכנית

* נאמר בישיבת פוניבז' יום ד' כ"ה אלול תשע"ב.

ואמנם זהו כשעדיין לא הוציא לפועל את המעשים הטובים, ורק יש בו כוח לקיימם על ידי שישמע מוסר החכמים ולא יגרע דבר מדבריהם, אבל לאחר שיעשה בפועל את המעשים הטובים, בוודאי יזכה לדרגה גבוהה יותר, וכמו שביאר הרמב"ן בעשרה ניסיונות כי הקב"ה ידע שאברהם אבינו יעמוד בניסיונות, אבל תכלית הניסיון הייתה להוציא לפועל את מה שבכוחו, שבוה יזכה לדרגה גדולה יותר. וכך גם אדם שיש לו שאיפות טובות, ומוציא את השאיפות הפנימיות מן הכוח אל הפועל, זוכה בזה לדרגה גבוהה הרבה יותר.

לאור דברי רבינו יונה אנו יכולים להיות בשמחה גדולה, שהרי כל אחד ואחד התחזק בחודש אלול בדברים הצריכים חיזוק, ושמעתיה שהיה חיזוק גדול בסדרי הישיבה, בתורה, בתפילה ובמוסר, ועלינו רק להחליט ולקבל על עצמנו להמשיך את החיזוק הלאה, שגם ימי בין הזמנים הבעל"ט לא יהיו הפסק מרציפות הדבקות בתורה. כל אחד ואחד יראה לקבוע מקום ללימודו בישיבה או בבית כנסת ליד הבית, ועדיף ישיבה שהוא מקום של תורה, וכן להחליט מראש דבר קבוע מה ללמוד, בזמנים ובשעות קבועות.

וכמוכן יש גם צורך לעזור בבית להכין את צרכי החג, אבל אפשר לסכם מראש עם בני הבית והמשפחה לעשות הכל בזמנים קבועים, שהעזרה בבית לא תהיה על חשבון הזמנים הקבועים לתורה. וגם מה שמחפשים זמן רב אחר ארבעת המינים בהידור, שמעתי מאדם גדול שאמר כי אמנם יש בזה עניין של הידור המצוה וחביבותה, אבל מדוע לא מהדרים גם בתלמוד תורה לכל הפחות כמו ארבעה מינים, הרי חז"ל אמרו (פאה א, א) כי תלמוד תורה כנגד כולם, וצריכים להדר בתלמוד תורה כל השנה לא פחות מארבעת המינים.

אם מקבלים קבלה כזאת, אין ספק שזוכים בזה למה שכתב רבינו יונה שיש כבר מעשיו את השכר והזכויות של כל העתיד, ויכולים להיות בשמחה בגדר "וגילו ברעדה", וכמו שכתוב על ראש השנה (נחמיה ה, י) "לכו אכלו משמנים ושתו ממתקים וגוי' ואל תעצבו כי חדות השם היא מעוזכם", והיינו כי השמחה בהקב"ה היא מעוז ומבצר בטוח.

וכתוב בשולחן ערוך (או"ח תקפא, ד) שמכבדים ומסתפרים בערב ראש השנה, וכתב במשנה ברורה (ס"ק כ"ה) להראות שאנו בטוחים בחסדו ית' שיוציא לצדק משפטינו, והיינו מפני שהדין הוא אבינו מלכנו, וגם אם אנו כעבדים, הרי האדון הוא אדון רחמני, וכפי שאמר פעם מרן החזון איש זצ"ל לאדם גדול שעשה חשבונות כיצד יוצאים ידי חובת העבדות, ואמר לו החזון איש 'הרי האדון שלנו הוא אדון טוב, היינו שאינו דורש יותר מן הכוחות, וכל מה שהקב"ה דורש הוא לפי כוחו של האדם, וכשהעבד שם לב ומנהל את היום עם חשבון מחושב, אז האדון מרוצה ממנו ונותן לו יחס מיוחד כמו לבן.

לכן אנו שמחים בדין מפני שאנו בטוחים כי הדין יהיה לטובתנו, וכמו שכתוב בשער הביטחון של החובות הלבבות כי גם אם יש לאדם מצב שקשה לו לסבול אותו, גם זה הוא לטובתו, אף על פי שאינו יודע למה זה לטובתו, כי מן השמים נותנים לאדם רק מה שהוא לטובתו, וכל מה שיהיה הוא הטוב ביותר שיכול להיות, מצד הטוב האמיתי של חיי נצח, ושמחים אנו בשמחת הזכויות שנוכה בדין בעזרת השם. יהי רצון שנוכה באמת לקיים את כל הדברים האלה!

עבודת ימי התשובה

מתוך דברים שנדפסו בקובץ 'לאורים' תשרי תשע"ב

אנו עומדים לפני יום כיפור, ומצינו שאמרו חז"ל על הזמן של עשרת ימי תשובה (ר"ה יח, א) "דרשו השם בהימצאו קראוהו בהיותו קרוב - אלו עשרה ימים שבין ראש השנה ליום הכיפורים", ונאמרו כאן שני חלקים, הא' דרשו השם בהימצאו, והב' קראוהו בהיותו קרוב. "דרשו" היינו לעשות רצון השם וכל עסק התורה והמצוות, ו"קראוהו" זוהי תפילה, כמו שכתוב (תהלים קמה, יח) "קרוב השם לכל קוראיו לכל אשר יקראוהו באמת", ועשרת ימי תשובה הם הזמן המסוגל לזה יותר מכל השנה.

ולכאורה הרי כתוב "קרוב השם לכל קוראיו", משמע שבכל השנה קרוב השם לקוראיו, ולא רק בעשרת ימי תשובה, ומה המעלה המיוחדת בעשרת ימי תשובה שנאמר בהם "קראוהו בהיותו קרוב"? ויש לפרש כי

מה שהקב"ה קרוב לכל קוראיו במשך השנה זהו על ידי הקריאה והתפילה, ורק אחרי שמתפללים בדרגה של "יקראוהו באמת", היינו לא סתם תפילה אלא ממעמקי הלב, על ידי זה זוכים שהקב"ה קרוב, אבל בעשרת ימי תשובה הקב"ה קרוב מיד גם לפני התפילה.

ועשרת ימי תשובה יש בהם סייעתא דשמיא לשני החלקים האלו, "דרשו השם" - שבעשרת ימי תשובה קל יותר לעסוק בכל ענייני התורה והמצוות, ו"קראוהו" - שגם התפילה מקובלת יותר בימים אלו. וכן כתב רבינו יונה בשערי תשובה (ב, יד) "והעת עת רצון והתפילה נשמעת בה", היינו שהעת עת רצון - לכל ענייני התורה והמצוות, והתפילה נשמעת בה - שהתפילה מקובלת יותר מכל השנה.

והנה רבינו יונה שם ביאר מה צריכים לעשות בעשרת ימי תשובה, "הירא את דבר השם, לבו יחיל בקרבו, בדעתו שכל מעשיו בספר נכתבים, ובעת ההיא האלוקים יביא במשפט את כל מעשה על כל נעלם אם טוב ואם רע, כי האדם נידון בראש השנה וגזר דין שלו נחתם ביום הכיפורים. וראוי לכל ירא אלוקים למעט בעסקיו ולהיות רעיונו נחתים, ולקבוע ביום ובלילה עיתים, להתבודד בחדרו ולחפש דרכיו ולחקור, לקדם אשמורות ולהתעסק בדרכי התשובה וכישרון המעשה, ולשפוך שיח, ולשאת תפילה ורינה, ולהפיל תחינה", עכ"ד.

רבינו יונה התחיל וכתב 'הירא את דבר השם' - מי שיש לו יראת שמים, יראת שמים זה לא כל כך פשוט, יש יראת שמים שאדם מקבל מכוח האמונה והחינוך שהוא מושפע מסביבתו, וכשהיראה אינה גדולה טבע האדם שהוא משוחד להקל לעצמו, אבל מי שיש לו יראת שמים, הוא יודע וזוכר את האמת, שיש דין ומשפט בראש השנה, והכל תלוי במעשים לפי הזכויות, וממילא זה גורם לו בדרך הטבע [בלי שום פעולה או התאמצות מיוחדת] שיש בלבו פחד וחרדה גדולה מיום הדין.

ועל זה כתב רבינו יונה "וראוי לכל ירא אלוקים למעט בעסקיו ולהיות רעיונו נחתים" - שהמחשבות יהיו עם פחד ואימת הדין, ולא להקל ראש בזה, שהרי כל אחד יודע שיש דין ואינו יודע מה ידונו אותו, וצריך להרבות בזכויות כדי לזכות בדין, ואפילו אם הוא עסוק, לאו דווקא בעסקים של בטלה [ובוודאי בעשרת ימי תשובה מיותר לדבר על בטלה שזה דבר גרוע וחמור מאד] אלא אפילו בעסקים אחרים של פרנסה שאינם מעסק התורה והמצוות, בעשרת ימי תשובה צריך למעט בהם, ולחפש דרכים כיצד לזכות בדין.

וכן צריך "לקבוע ביום ובלילה עיתים להתבודד בחדרו ולחפש דרכיו ולחקור", לקבוע זמן לחשבון הנפש, ולחפש במעשיו מה הם הדברים הטובים ומה הם הדברים שאינם טובים, מה צריך לתקן ועל מה צריך לחזור בתשובה, וכן "לקדם אשמורות ולהתעסק בדרכי התשובה וכישרון המעשה", יש עשרים עיקרי התשובה שהם עבודה גדולה מאד, ואמנם אי אפשר להספיק הכל בימים ספורים, אבל מבואר בספרים שאם אדם מקבל קבלה טובה ויש התחלה שעתיד להמשיך בה, הרי הוא נידון כבר מעשיו על שם סופו.

ועוד צריך "לשפוך שיח, ולשאת תפילה ורינה, ולהפיל תחינה", ויש שלושה דברים שבעל תשובה צריך להתפלל עליהם, וכמו שהביא רבינו יונה בעיקרי התשובה (א, מא) "יתפלל אל השם ויבקש רחמים לכפר את כל עוונותיו וכו', ועוד יתפלל בעל התשובה אל השם למחות כעב פשעיו וכענן חטאותיו, ושיחפוץ בו וירצהו וייעתר לו כאשר אם לא חטא וכו', ועוד יתפלל בעל התשובה אל השם תמיד שיעזרוהו אל התשובה", עכ"ד.

הדבר הראשון הוא לבקש רחמים על כפרת עוונות, שעל זה מבקשים בשמונה עשרה "סלח לנו אבינו כי חטאנו", והדבר השני הוא שיתרצה וימצא חן בעיני השם, וכמו שאנו מבקשים בכל יום "רצה השם אלוקינו בעמך ישראל ובתפילתם", זוהי לא בקשה על הישועה, שעל זה כבר מבקשים בשמע קולנו, אלא בקשה על עצם התפילה שתהיה לרצון לפני השם, והדבר השלישי הוא לבקש על סייעתא דשמיא בעבודת התשובה, כי קשה לחזור בתשובה וצריכים סייעתא דשמיא בזה, וכמו שמבקשים בברכת השיבונו "והחזירנו בתשובה שלמה לפניך".

על כל אלו הדברים אנו מבקשים בכל יום בשמונה עשרה, מפני שזה הכרחי לבקש עליהם בכל יום, אך כפי שכתב רבינו יונה ביותר צריכים להתפלל ולבקש עליהם בעשרת ימי תשובה, מפני שאז הוא עת רצון והתפילה נשמעת בו יותר מכל השנה. ובאמת ידוע בשם הגר"י זצ"ל כי דבר בדוק ומנוסה הוא שהתפילה על רוחניות אינה חוזרת ריקס, וכל התפילות שהזכיר רבינו יונה הם תפילות על רוחניות, על כפרת עוונות ועל תשובה ועל התרצות לפני השם, וכל אחד שמתפלל ומבקש בכוונה ובלב שלם, הרי זה בדוק ומנוסה שאין תפילתו חוזרת ריקס!